sidabrinio varpelio sienelė ir 5 monetos, iš jų 2 variniai Jono Kazimiero (1648–1668) šilingai bei 3 Rusijos imperijos monetos – 1750 m. denga, 1840 m. 10 grašių, 1869 m. kapeika. Atkastos architektūrinės konstrukcijos trukdė įgyvendinti teatro rekonstrukcijos projektą, todėl Kultūros paveldo vertinimo tarybai nustačius, kad jos neturi kultūrinės vertės, konstrukcijos demontuotos.

Gedimino Ave. 4

In 2018, six test pits (a total of 12 m^2) were excavated at the site of new building to be erected on the grounds of the Lithuanian National Drama Theatre at Gedimino Ave. 4 (Fig. 1). In part of the investigated area, an archaeological layer from 40 cm to 1 m thick and containing 16th–18th-century finds, which consisted mainly of sherds of contemporaneous household pottery along with fragments of panel stove tiles (*Blattkacheln*) and one 17th-century coin, was recorded under the horizon of mixed soil. Four trenches (a total of 139.4 m^2) were excavated at the site of the central entrance. The unearthed 19th–20th-century foundations and paving (Figs. 2–5) belonged to the Vilnius Society of Craftsmen building and the Liutnia Theatre.

1 pav. Situacijos planas: 1 – tiriamas sklypas; 2 – 2016 m. tirti šurfai; 3 – 2018 m. tirti šurfai. V. Kliaugaitės brėž.

Fig. 1. Situation plan: 1 – investigated plot; 2 – 2016 test pits; 3 – 2018 test pits.

Simona Širvydaitė-Šliupienė,
Vida Kliaugaitė

Sodų gatvė 6

2018 m. rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais atlikti žvalgomieji tyrimai Sodų g. 6 sklype, kuriame suplanuotas gyvenamųjų namų kvartalas. Sklypas Sodų g. 6 išsidėstęs šlaite, istoriniame Rūdninkų arba Šv. Stepono priemiestyje, susiformavusiame išilgai kelio į Rūdninkus itin raižytoje vietovėje. XVII a. už buvusios miesto sienos ir Rūdninkų vartų veikė plačiai žinomas Arklių turgus, šalia kurio ir formavosi Sodų gatvė. Priemiesčiui buvo būdingas retas užstatymas. XVIII a. Sodų gatvės R pusėje didelį plotą užėmė dirbama žemė, sodai, daržai, ganyklos, stovėjo nedideli mediniai nameliai, vadinami dvareliais, sodybomis ar net lūšnomis. Sodų g. 6 sklypas priklausė 1251 posesijai. Nuo XIX a. vidurio iki XX a. vidurio formavosi mūrinis sklypo užstatymas. XX a. viduryje nebesilaikyta istorinių valdų ribų, nacionalizavus sklypą jis buvo padidintas prijungiant gretimos posesijos sodų, daržų bei ūkinės dalies teritoriją.

2016 m. Sodų g. 6 sklype jau buvo atlikti žvalgomieji tyrimai – ištirta 12 šurfų (73 m^2),

0 10 cm

2 pav. Keramika iš šurfo 29. V. Kliaugaitės nuotr.

Fig. 2. Ceramics from Test Pit 29.

nustatyta, kad kultūrinį sluoksnį sudaro 2 horizontai: viršutinis supiltinis su XIX–XX a. datuojamais radiniais bei apatinis, datuojamas XVII–XVIII a. Sluoksnis išlikęs labai netolygiai, jo storis ir išlikimo laipsnis nevienodas (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 348–349). Kadangi iš 12 iškastų šurfų tik 4 buvo informatyvūs (dalyje šurfų aptikti suardymai, susiję su XX a. komunikacijų tiesimu, ne visuose jų pasiektas įžemis, o vertingojo sluoksnio viršus fiksuotas labai nevienodame gylyje), nuspręsta atlikti papildomus žvalgomuosius tyrimus siekiant patikslinti kultūrinio sluoksnio vertę ir paplitimą.

Iš viso 2018 m. ištirta 20 šurfų (90,5 m^2) (1 pav.). Jie nuo 1 m^2 iki 9 m^2 ploto, jų dydį lėmė tikėtinas gylis bei esama situacija – kieme bei erdvesnėse patalpose kasti 2x2 m (šurfai 13–17, 19–20, 22, 28), 2x3 m (šurfas 26) ar 3x3 m (šurfai 18, 21, 27, 32) dydžio šurfai, kai kuriuose pastatuose šurfų dydį bei konfigūraciją ribojo vidinės pertvaros – šurfai 23–25 ir 29 – 2x1 m, šurfas 30 – 1x1 m dydžio, šurfas 31 iš pradžių buvo 2x1 m dydžio, vėliau praplėstas iki 3,5 m^2 bendro ploto.

Sklypo P, PR ir centrinėje dalyse archeologiškai vertingo sluoksnio neaptikta. Šurfuose 13–17, 19–22 ir 26 aptikti XX a. suformuoti daugiausia piltinės kilmės sluoksniai su XIX–XX a. radiniais, tarp kurių pasitaikė XVII–XVIII a. radinių. Tai rodo, kad sklypo PR dalyje XX a. vyko intensyvi ūkinė veikla. Archeologiškai vertingas kultūrinis sluoksnis šioje sklypo dalyje greičiausiai nesusiformavo – šurfuose 15, 21, 22 ir 26 po supiltiniais XX a. sluoksniais aptiktas pirminis žemės paviršius buvo arba be

radinių, arba su negausiais XIX–XX a. pradžios radiniais. Šurfuose 23–25 ir 28 kultūrinio sluoksnio apskritai neaptikta, jeigu šioje vietoje toks ir buvęs, jis nukastas XIX a. pabaigoje statant dabartinį pastatą bei vėliau jį rekonstruojant. Kultūrinio sluoksnio neaptikta ir šurfe 30, jis nukastas įrengiant rūsį.

Sklypo Š dalyje, šurfuose 18, 27, 29 ir 32 aptiktas kultūrinis sluoksnis, kuriame galima išskirti 2 horizontus: viršutinį, XIX a. datuojamą tamsiai pilkos riebios žemės sluoksnį, šurfuose fiksuotą po supiltiniais sluoksniais nuo 1,3–1,5 m gylio, bei po juo glūdintį juodos smėlingos žemės sluoksnį su XVII–XVIII a. datuojamais radiniais. Ankstyviausia archeologinė medžiaga surinkta šurfe 29, ištirtame palei Sodų gatvę. Čia tirtame kultūriniame sluoksnyje aptikta nemažai XVI a. pabaigos – XVII a. radinių (2 pav.). Tikėtina, kad palei gatvę kultūrinis sluoksnis formavosi pirmiausia, o einant gilyn į sklypą šio laikotarpio radinių mažėjo, juodos smėlingos žemės sluoksnis plonėjo – šurfe 32 jis buvo iki 50 cm storio, šurfe 27 tik 30 cm, o šurfe 18 apskritai antrojo horizonto nepavyko išskirti – čia nuo 1,5 m gylio iki įžemio fiksuotas tamsiai pilkos žemės sluoksnis su palyginti negausiais XVII–XIX a. radiniais. Kultūrinio sluoksnio radinius daugiausia sudarė buitinė keramika (puodų ir kitų indų fragmentai), kiek mažiau aptikta statybinės keramikos (koklių, čerpių dalys), vinių ar neaiškios paskirties geležinių detalių, apvaliųjų kulkų. Ypatiesiems radiniams priskirtini žalvariniai antpirščiai, žiedai, geležinės sagtys, peilis su kaulinėmis kriaunomis ir kt. Šurfe 18, viršutiniame XX a. suformuotame sluoksnyje rasta švininė plomba su Žygimanto Augusto monograma ir Jono Kazimiero šilingas, šurfe 27 – 1830 m. poluška.

3 pav. XVIII a. rūsys šurfe 31. V. Kliaugaitės nuotr.

Fig. 3. The 18th-century cellar in Test Pit 31.

Sklype aptikta ankstesnio užstatymo liekanų. Šurfe 15 rastas nedidelio akmenų–plytų mūro, rišto kalkių skiediniu, fragmentas, šurfo 19 PV sienelėje – nedidelių lauko riedulių mūras, rištas kalkių skiediniu. Abiejuose šurfuose neaptikta ankstesnių kaip XIX a. sluoksnių. Šurfe 15 mūras stovi ant įžemio, aplink jį fiksuoti XX a. sluoksniai. Šurfe 19 mūras stovi ant XX a. suformuoto sluoksnio. Šurfe 21 aptikta pastato siena, mūryta iš gelsvų 26x12–13x 5–5,5 cm, 28x13x6 cm, 25x11x? cm dydžio plytų, rištų kalkių skiediniu. Siena tinkuota, dekoruota gėlių motyvu naudojant trafaretą. Mūras stovi ant įžemio, šurfe fiksuoti tik piltinės kilmės sluoksniai su gausiomis statybinėmis atliekomis bei XX a. datuojamais radiniais. Šių statinių liekanos datuojamos XX a. I puse.

Šurfe 31 po esamo rūsio grindimis atidengtas anksčiau šioje vietoje stovėjusio pastato pamatas bei buvęs rūsys, greičiausiai statant dabartinį pastatą užverstas ruda maišyta žeme (XIX a. I pusė). Ankstesnio pastato siena mūryta

iš stambių riedulių ir raudonų masyvių (30x13–14x7–8 cm) keraminių plytų, rištų kietu kalkiniu skiediniu. Rūsio grindys išgrįstos nedideliais akmenimis (3 pav.). Rūsys gali būti datuojamas XVIII a.

Remiantis 2018 m. ir ankstesnių, 2016 m. vykdytų žvalgomųjų tyrimų rezultatais galima teigti, kad sklypo reljefas yra stipriai pakitęs nuo pirminio, dabartinėje sklypo teritorijoje, iki pradedant joje vystyti intensyvią ūkinę veiklą, buvęs gana status kalvos šlaitas. Pirmiausia kultūrinis sluoksnis ėmė formuotis žemiausioje, Š ir ŠV jo dalyse ir palei gatvę. P kryptimi sklypo reljefas kilo aukštyn, vertingo kultūrinio sluoksnio šioje sklypo dalyje neaptikta. Jeigu toks ir buvo susiformavęs, jis nukastas XX a.

Sodų St. 6

In 2018, 20 test pits (a total of 90.5 m^2) were excavated on the plot at Sodų St. 6 (Fig. 1). Mostly fill layers, which were created in the 20th century and contained 19th–20th-century finds, including a few from the 17th–18th centuries, were discovered in the S, SE, and central parts of the plot. This shows that intense economic activities occurred in the SE part of the plot in the 20th century and that no archaeologically valuable cultural layer formed there or it was completely destroyed. In the cultural layer discovered in the N part of the plot, two horizons can be distinguished: an upper, 19th-century layer of dark grey fatty clay soil, which was recorded in the test pits under the fill layers from a depth of 1.3–1.5 m, and under it, a layer of black sandy soil with 17th–18th-century finds. The earliest archaeological material, which dates to the late 16th–17th centuries, was collected in Test Pit 29, which was excavated alongside Sodų Street (Fig. 2). It is likely that the cultural layer formed alongside the street first, the number of finds from that period declining and the layer of black sandy soil thinning as one proceeds further into the plot. The finds from the cultural layer mostly consist of household pottery (fragments of pots and other vessels), somewhat fewer structural ceramics (fragments of stove and roof tiles), and also some nails, bronze thimbles, buttons, rings, iron buckles, a knife with bone scales, ball projectiles, etc. The remains of vanished buildings from the first half of the 20th century and an 18th-century cellar with a cobblestone floor were discovered on the plot (Fig. 3).

Ramūnas Šmigelskas

Trakų gatvė 1

Trakų g. 1 pastatuose šiuo metu yra įsikūrę Vilniaus Gedimino technikos universiteto Architektūros ir Kūrybinių industrijų fakultetai. XVI a. pradžioje Vilniaus centrinę dalį apjuosus gynybine siena, ši teritorija buvo vidinėje miesto pusėje. XVI–XVII a. pradžioje pagal gynybinės sienos vidinį perimetrą būta 5–6 m pločio kelio. Prie Trakų gatvės XVII–XVIII a. abiejose pusėse stovėjo amatininkų namai. Vietoje, kur vykdyti archeologiniai tyrimai, stovėjo odos išdirbėjų namas – baltušninkų cecho namas. 1716 m. namą įsigijo Jonas Pensas, o pardavimo akte nurodyta, kad namas stovėjo prie pat Trakų vartų ir buvo visai sugriuvęs. J. Pensas namą atstatė.

Dabartinis rūmų pastatas jau stovėjo 1737 m. ir buvo vadinamas Aleksandrowka – Aleksandro rūmais (Aleksandro Tiškevičiaus vardu). A. Tiškevičiui priklausė dveji rūmai abiejose gatvės pusėse. Nuo 1761 m. pastatą valdė Tiškevičių giminaičiai Karpiai. Jiems valdant 1783 m. rūmus perstatė architektas L. Stuoka-Gucevičius. 1840 m. remontuojant rūmus